

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Олег Тараненко,

*доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
кандидат історичних наук*

За сучасних умов розвитку ринкових відносин в Україні важливого значення набуває створення, використання конкурентоспроможної продукції та надання широкого спектру послуг. Разом з ефективною охороною права інтелектуальної власності це потребує формування відповідного механізму правомірного використання такого об'єкта права інтелектуальної власності, як географічні зазначення. Це зумовлено, насамперед, міжнародною торгівлею України. Означена тема є актуальною в контексті інтеграції України до Європейського співтовариства та подальшої економічної активності в межах Світової організації торгівлі (СОТ).

Географічні зазначення широко використовуються в усьому світі для позначення найрізноманітніших продуктів природного, мінерального, ремісничого, а також промислового та сільськогосподарського походження і стосується величезної кількості виробників. Багато з цих позначень мають не тільки регіональне, але й національне і навіть міжнародне значення. До них, зокрема, належать позначення сирів, вин, міцних алкогольних напоїв, мінеральних вод тощо [1, 3].

На міжнародному рівні склалася і діє досить розгалужена й ефективна система правової охорони географічних зазначень. Ці питання регулюються багатьма міжнародними угодами, регламентами та конвенціями. Найважливішими серед них є, зокре-

ма, Регламент Ради ЄЕС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 1992 року та Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угода TRIPS).

В Україні історія географічного зазначення як засобу ідентифікації та об'єкта права інтелектуальної власності нараховує вже понад 10 років. Однак і сьогодні його можна віднести до найбільш проблемного, з погляду забезпечення правової охорони, засобу ідентифікації товарів. Однак, географічні зазначення мають багато можливостей для потужного впливу на бізнес, чим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Отже, метою статті є визначення особливостей використання географічних зазначень в Україні й аналіз основних положень вітчизняного законодавства, що стосуються регулювання відносин, пов'язаних з використанням і захистом географічних зазначень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання порушеної нами теми, дає підстави стверджувати, що деякі сюжети висвітлено у працях Ю. Бошицького [2], В. Крижної [3], М. Архипової [4], О. Волощенко [5], Ю. Мельниченка [6] та інших авторів. Водночас тема географічних зазначень лишається недостатньо розробленою та потребує подальшого науково-правового дослідження.

Україна багата на географічні зазначення, що є відомими серед споживачів. Як приклад можна навести мiргородську, лужанську, трускавецьку мiнеральнi води, кримські вина, донецьке вугiлля, волинські топази, житомирську сiль. Спiльною рисою мiж вказаними товарами є те, що їх властивостi та якiсть зумовлюються мiсцем їх видобутку або виготовлення. В цьому планi вони є унікальними, бо не можуть бути виготовленi або видобутi в iншiй мiсцевостi [3, 1].

Значну роль у формуваннi властивостей товарiв вiдiграють такi фактори, як майстернiсть людей, їхнiй досвiд, традицiї 10-рiчної чи нави́ть 100-лiтньої давностi. Так, наприклад, вiдомi властивостi коростеньського фарфору залежать не лише вiд глини. Вирiшальний вплив на них мають навички, квалiфiкацiя, технологiчний досвiд, майстернiсть людей, котрi передають їх з поколiннiя в поколiннiя. Те саме можна сказати i про вiдому «петриківку». Петриківські майстри винайшли оригiнальний спiсiб розфарбовування дерев'яних виробiв. Вироблений iз дерева посуд покривають спеціальним ґрунтом, розписують жаростійкими фарбами, що не змiнюють колiр при високiй температурi, використовують i традицiйний орнамент. У наш час спостерiгаються наполегливi спроби подробиць виробiв пiд «петриківку», українські географічні найменування часто включаються iноземними фiрмами до складу товарних знаків або позначень, призначених, наприклад, для горiлки i вина [1, 4].

Правове регулювання вiдносин, пов'язаних з використанням i захистом географічних зазначень, в Україні забезпечується насамперед Цивiльним кодексом України (далі — ЦК України) (глава 45 «Право iнтелектуальної власностi на географічне зазначення») i спеціальним Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарiв». Так, зокрема, в ЦК України статтями 501–504 вста-

новлено пiдстави набуття, суб'єкти та строки чинностi права iнтелектуальної власностi на географічне зазначення [7]. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарiв» визначає правовi засади охорони прав на зазначення походження товарiв в Україні та регулює вiдносини, що виникають у зв'язку з їх набуттям, використанням i захистом [8]. Деякi аспекти регулюються Господарським кодексом України [9] (ст. 33), законами України «Про рекламу» [10] (ст. 22) та «Про захист вiд недобросовiсної конкуренцiї» [11] (статтi 4, 6, 25 та 30).

Варто наголосити на тому, що в чинному законодавствi України iснують розбiжностi в термiнологiї щодо географічних зазначень. Так, наприклад, у ЦК України вживається термiн «географічне зазначення», а в Законi України «Про охорону прав на зазначення походження товарiв» — «зазначення походження товарiв». Згiдно iз вказаним Законом, зазначення походження товарiв подiляються на простi та квалiфiкованi. Закон оперує, зокрема, такими поняттями:

1) «просте зазначення походження товару» — будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне мiсце походження товару. Ним може бути й назва географічного мiсця, що вживається для позначення товару чи як складова частина такого позначення [8]. Просте зазначення походження товару не пiдлягає реєстрацiї, а його правова охорона полягає в недопущеннi використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, якi вводять споживачiв в оману щодо дiйсного географічного мiсця походження товару. Правова охорона простого зазначення походження товару надається на пiдставi його використання;

2) «квалiфiковане зазначення походження товару» — термiн, який охоплює (об'єднує) такi термiни:

- назва мiсця походження товару;

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

- географічне зазначення походження товару.

Назва місця походження товару — назва географічного місця, що вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно чи переважно зумовлені характерними для такого географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для географічного місця людським фактором [8].

Географічне зазначення походження товару — будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для певного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [8].

Отже, про назву місця походження товару йдеться лише у випадку, коли товар має особливі властивості, а географічне зазначення — коли товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики. Тобто географічне зазначення є ширшим терміном і може застосовуватися до більшої кількості товарів.

За допомогою кваліфікованого зазначення простежується безпосередній зв'язок між якістю товару, наявністю в нього конкретних особливостей і місцевістю його виробництва. Ця якість є постійною та зумовлена природними умовами, що об'єктивно існують в зазначеному географічному місці.

Зіставлення понять, якими оперує Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» свідчить про те, що у вітчизняному законодавстві відсутні чітко визначені критерії щодо встановлення відповідних характеристик, зв'язку між якістю товарів та їхнім географічним походженням. Аналізуючи главу 45 ЦК

України, можна помітити, що в ньому відсутня велика кількість термінів, які використано в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Тут уживається термін «географічне зазначення», проте відсутнє його визначення.

Підсумовуючи викладене вище стосовно термінологічної неоднозначності щодо географічного зазначення походження товарів, констатуємо той факт, що національне законодавство не уніфіковане відповідно до вимог Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та законодавчих актів Євросоюзу. Та Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» дещо звужує поняття «географічне зазначення». На нашу думку, доречно надати нове визначення терміна «географічне зазначення», яке б відповідало визначенню ст. 22 Угоди TRIPS.

Географічне зазначення, котре охороняється відповідно до закону, унаочнює зв'язок якості продукту з його місцем виробництва. Зазвичай сільськогосподарські продукти мають ті якості, що походять з місця їхнього виробництва та залежать від специфічних місцевих факторів, таких як клімат і ґрунт. Навпаки, позначення, що є просто описовими заявами про те, звідки походить певний продукт, без вказівки на зв'язок якості з місцем і такий продукт, розглядаються як загальні, родові й не охороняються [12, 182].

Товари, якість і споживчі властивості яких залежать від місця походження, можна класифікувати так:

- 1) мінеральні води, що зумовлено особливостями мінерального складу ґрунтів, геологічними пластами землі, крізь які вода фільтрується та набуває свої унікальних властивостей;
- 2) вино, смакові й ароматичні якості якого можуть виникати переважно завдяки унікальним властивостям винного матеріалу, що росте на певних ґрунтах конкретного

географічного регіону з конкретними кліматичними умовами.

Такі вина, як кримські, одеські, закарпатські відзначаються якісними характеристиками винограду, що росте в районах Сонячної Долини, Масандри, Овідіополя, Таїрова, Виноградова, й технологією виготовлення цих вин, яка заснована на виробничому досвіді і традиціях виноробів. Упродовж багатьох років кримські винороби виробляють вина, особливі властивості яких зумовлені сукупністю характерних факторів. Це традиційні умови виробництва, спосіб обрізання винограднику, збір винограду шляхом послідовної вибірки, обмежена врожайність, підвищений алкогольно-метричний ступінь, вміст цукру у винограді. Завдяки особливим властивостям, кримські вина мають високу репутацію не лише на місцевому та національному, але й на міжнародному рівнях [1, 4].

За даними ДСІВ, у Державному реєстрі наразі зареєстровано 19 свідоцтв на кваліфіковані зазначення походження товару та 21 свідоцтво на право використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару. Серед них тільки 2 стосуються назви вин: «Сонячна долина» — десертне марочне вино, та «Новий світ» — вина ігристі. Решта реєстрації стосуються назв мінеральних вод: «Миргородська», «Східнецька», «Єссентуки», «Нагутская», «Славяновская», «Поляна квасова», «Менська остреч», «Царичанська», «Трускавецька» «Збручанська» та ін. [13].

Великого «буму» щодо реєстрації географічних зазначень в Україні не спостерігається, і вони, на відміну від

реєстрації знаків для товарів і послуг, є, радше екзотикою, ніж правилом у сфері правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Так, до 2006 року в Україні не було зареєстроване жодного географічного зазначення. Проте в реєстрі кваліфікованого зазначення походження товарів у 2007 та 2008 роках здійснено по 3 реєстрації, у 2009 році — 4, в 2010 році — 1, у 2011 році — 5, у 2012–2013 роках ще 3. Та кількість зареєстрованих знаків для товарів і послуг, пов'язаних зі згаданими назвами мінеральних вод, сягає понад 80 реєстрацій.

Висновки. Географічні зазначення подібні до знаків для товарів і послуг за своїми концепцією та дією і можуть використовуватися для стимулювання національного й регіонального економічного розвитку, а також у стратегічному сенсі підприємствами бізнесу для просування своїх виробів. Вони можуть надавати динамічності та сили маркетингу виробів, особливо коли якість, якою славиться регіон, тривалий час підтверджується досвідом споживача. Тож географічні зазначення є ефективним інструментом для регіонального чи місцевого економічного розвитку. ♦

Список використаних джерел

1. Паладій Н. *Защита географических указаний происхождения товаров в Украине* / Н. Паладій // *Интеллектуальна власність*. — 2001. — № 5–6. — С. 3–14.
2. Бошицький Ю. *Вдосконалення правової охорони промислової власності в Україні — стимул та гарантія економічного зростання держави* / Ю. Бо-

- шицький // *Промислова власність в Україні: проблеми правової охорони / за ред. Ю. Шемшученка, Ю. Бошицького. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. — С. 15–54.*
3. Крижна В. *Право інтелектуальної власності на географічне зазначення / В. Крижна // Право інтелектуальної власності : академічний курс / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 2007. — С. 435–458.*
  4. Архипова М. І. *Цивільно-правова охорона географічних зазначень в Україні : автореф. дис... канд. юр. наук : спец. 12.00.03 / М. І. Архипова. — К., 2006. — 21 с.*
  5. Волощенко О. М. *Цивільно-правова охорона засобів індивідуалізації товарів та послуг: міжнародно-правовий аспект / Волощенко О.М. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — Серія «ПРАВО». — 2011. — № 988. — С. 334 — 337.*
  6. Мельниченко Ю. *Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні : дис... канд. юр. наук : 12.00.03 / Ю. С. Мельниченко. — Х., 2011. — 201 с.*
  7. *Цивільний кодекс України. — Х. : ІГВІНІ, 2009. — 400 с.*
  8. *Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14>.*
  9. *Господарський кодекс України. — Х. : ІГВІНІ, 2009. — 216 с.*
  10. *Закон України «Про рекламу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>.*
  11. *Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.*
  12. *Гідріс К. Інтелектуальна власність — потужний інструмент економічного зростання / Гідріс Каміл ; Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності. — К. : Прок-бізнес, 2006. — С. 182.*
  13. *Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://sips.gov.ua/ua/registers.html>.*

Надійшла до редакції 22.10.2013 року